

Jože Pierazzi

PROBLEM SLOVENSKE UNIVERZE V TRSTU V AVSTRIJSKI DOBI

Referat na zborovanju slovenskih
zgodovinarjev oktobra 1974

V začetku 19. stoletja si je zamislil Jernej Kopitar v svojih *Patriotičnih fantazijah* slovanski kulturni center na Dunaju. Proti koncu veka je resničnost že prekosila njegove želje. Čehi, Hrvati, Poljaki so si že priborili lastne univerze. Slovenci so se sicer morali še potegovati za gimnazije, odločno pa so že postavili zahtevo po svoji visoki šoli v Ljubljani.

Avstrijske oblasti so gledale na poizkuse kulturne osamosvojitve svojih narodov z veliko zadržanostjo: vsako popuščanje v tej smeri se jim je zdelo korak naprej v rahljanju vezi med ljudstvi, ki naj bi jih nemška *Kultur* čim tesneje vezala v celoto. To trditev je postavil že leta 1867 tržaški namestnik Kellersperg v zvezi z zahtevo avstrijskih Italijanov po lastni univerzi v Trstu, ker je monarhija izgubila 1859 in 1866 vseučilišči v Paviji in Padovi. Kellersperg je podčrtal v svojem poročilu tudi nevarnost, da bi italijanska univerza zaostрила nacionalna nasprotja v Trstu in obenem pripomogla k raznarodovanju Slovencev višjih slojev. Z njegovo oceno se je strinjala tudi dunajska vlada, ki se je zavedala potrebe, da v Primorju — mejni pokrajini po izgubi Lombardsko-beneškega kraljestva — okrepi nemški in južnoslovanski element.¹

Ustanovitev univerze v Trstu se je pokazala tako na samem začetku kot vsedržaven in političen problem, ki je bil v tesni zvezi z vprašanjem sožitja med narodi habsburške monarhije in celo z vprašanjem njene teritorialne celovitosti.

V zadnjem desetletju pred prvo svetovno vojno se je razprava o šolstvu med avstrijskimi narodi zaostрила do take mere, da je postala ena izmed najvidnejših značilnosti tistega boja vseh proti vsem, ki je dajal pečat avstrijskemu političnemu življenju.

Polemika je iz parlamenta in časopisov prekipela na ulico oktobra 1901, ko je prišlo do hudih spopadov med Nemci in Italijani v Innsbrucku, kjer so italijanski študentje na pravni fakulteti lahko poslušali nekaj predmetov v lastnem jeziku.² Nemško dijaštvo, ki je v dobri meri sledilo skrajno nacionalističnim naukom Schönenererja, je imelo obstoj in celo krepitev takih predavanj za skrunitev nemških tal. Agitacija se je razširila tudi na Dunaj in Gradec ter se razmahnila v akcijo proti slovenski gimnaziji v Celju, univerzi v Ljubljani, češki univerzi v Brnu ter priznavanju diplom zagrebške univerze v Cislitvaniji.³

¹ Angelo Ara, *La questione dell'Università italiana in Austria*, v knjigi *Ricerche sugli Austro-Italiani e l'ultima Austria*, Rim, 1974, str. 12.

² Carlo Schiffrer, *Le lotte per l'Università italiana in Austria*, separat iz revije *Trieste*, št. 64, 1. XII, 1964, str. 15; Ferdinando Pasini, *L'Università italiana a Trieste*, Firenze, 1910, str. 19; Paul Molisch, *Politische Geschichte der deutschen Hochschulen in Osterreich, 1848—1918*, Dunaj, 1939, str. 56.

³ Janko Polec in Bogomil Seneković, *Vseučiliški zbornik*, Ljubljana, 1902, 1. poglavje, passim.

Körberjeva vlada ni imela ne dovolj močne parlamentarne zaslombe ne prave politične volje, da bi zasnovala, kot so zahtevali socialdemokrati, organski plan za rešitev visokošolskih problemov. Zadovoljevala se je z obljubami, s polovičnimi ukrepi, ki so vso stvar še bolj zamotali in zaostri. Načelno je priznavala Italijanom, (ki so jih Nemci poleg sebe imeli za edino *Kultur nation* v monarhiji), pravico do lastne univerze in je leta 1901 italijanske zahteve celo predložila v razpravo državnemu svetu.⁴

Ta poteza je takoj odjeknila med južnoslovanskimi dijaki pa tudi med njihovimi političnimi predstavniki. Slovenci, Hrvati in Srbi, ki so študirali na Dunaju, niso nasprotovali italijanskim zahtevam po lastni univerzi. V isti sapi pa so ugotavljali, da je njihova zahteva po vseučilišču še bolj utemeljena, saj jih je v Cislitvaniji kar dva milijona, Italijanov pa komaj 600.000. Odločno pa so se uprli italijanskim pretenzijam po univerzi v Trstu ter podčrtali, da je mesto središče pokrajine, v kateri žive večinoma Slovenci in Hrvati.⁵

Zadeva je tako razgibala slovenske dijake na Dunaju, da jim je uspelo premostiti ideološka nasprotja, ki so jih cepila v liberalni in klerikalni tabor. Proti italijanskim zahtevam so skupno organizirali protestno zborovanje, kateremu se je pridružilo več tisoč njihovih slovanskih kolegov. Sledil je pretep z nemškimi *Burschenschaft*en, ki so jim prepovedali manifestacijo na univerzi, nato pa še splošen zbor vseh slovanskih slušateljev dunajskih visokih šol in njihovih političnih predstavnikov. Slovanski študentje ob tej priliki niso protestirali samo proti pisanju liberalne *Neue Freie Presse*, ki je podvomila v nujo ustanavljanja slovenskih, hrvaških in čeških univerz, temveč so zavzeli tudi ostro stališče do Avstrije, ki da mora, če noče propasti, ugoditi zahtevam svojih slovanskih narodov.⁶

Po dolgih letih mrtvila je odločni nastop slovenskega dijaštva pomenil pravo senzacijo v slovenskem političnem življenju. Anton Aškerc je v *Ljubljanski zvonu* zmagoslavno zapisal: »Agitacija za vseučilišče v Ljubljani je najveselejši dogodek naše zgodovine v prvem letu novega stoletja.« Po njegovem se vez med slovanskimi narodi vse od leta 1848 še nikdar ni tako jasno pokazala. Bodoča univerza v Ljubljani ne bo krepila slovenskega separatizma in ne bo širila vrzeli med Slovenci in Srbohrvati, temveč bo nov most med temi najbližjimi slovanskimi plemeni. Nemci in Italijani dobivajo pomoč od zunaj. Slovenci pa nimajo onstran meje nobenega zaščitnika, nobenega zaveznika; njihovi edini zavezniki so avstrijski Slovani. S svojo solidarnostjo so dokazali, da se je nanje moč zanesti.⁷

V Aškercvih besedah je zaslediti poglobitve vidike slovenskega boja za lastno vseučilišče: sodelovanje vseh strank in ideoloških skupin ter pomoč Srbov in Hrvatov pa tudi drugih Slovanov, posebno Čehov. Začutiti je tudi tezo, da so pravzaprav samo Slovani tisti, na katere se Avstrija lahko zanese, in očitek, da vlada ne zna ceniti njihove lojalnosti, temveč z njimi ravna po mačehovsko in jim odreka najosnovnejše pravice.

Zaradi italijanskih zahtev po lastnem vseučilišču je avstrijske univerze leta 1904 spet preplaval val nasilja. Ob tej priliki je slovensko nacionalno-radikalno dijaštvo, ki se je pravkar organiziralo, izpovedalo v glasilu *Omledina* osrednji razlog svojega nasprotovanja italijanski univerzi v Trstu:

⁴ Ibidem, str. 234.

⁵ Ibidem, str. 234, 262.

⁶ *Edinost*, 18. novembra 1901.

⁷ Anton Aškerc, Našim srednješolskim abiturientom, *Ljubljanski zvon*, 1. XX, 1901, str. 842, 843.

italijanska zahteva ne more biti niti predmet razprave, kajti, če bi jo Slovenci sprejeli, bi se odpovedali vsem svojim pretenzijam po jadranskem pristanišču, odpovedali bi se svoji nacionalni eksistenci, ki ji je potrebna pot do morja.⁸

V imenu tega programa je radikalna Omladina hudo zamerila tistim slovenskim poslancem, ki so bili pripravljeni skleniti z Italijani kompromis in odjenjati s parlamentarno opozicijo proti univerzi v zameno za slovenske osnovne in srednje šole v Trstu.⁹ Pa tudi v političnih vrstah je bilo slišati kritike na račun takšnega barantanja. Henrik Tuma je na primer še v prveni letniku Omladine objavil članek, v katerem je skušal pokazati senčne plati nemških univerz, ki so imele svoj sedež v manjših mestih, kot sta Göttingen ali Jena. Na podlagi te trditve je zaključil, da je treba ustanoviti bodočo slovensko univerzo v Trstu in ne v Ljubljani.¹⁰

Tumove besede so slovenski politični krogi sprejeli z nejevoljo; Omladina pa je sklenila prirediti kot v odgovor nanje svoj prvi kongres v Trstu s posebnim namenom, da svoje člane поблиže spozna s tamkajšnjimi prilikami in jih opomni na pomen tržaške luke za obstoj slovenskega naroda.¹¹

Kongresa, ki je zasedal od 5. do 8. septembra 1905, se je udeležilo 120 slovenskih študentov, prisotni pa so bili tudi češki, srbski in hrvaški delegati. Študentje, ki so ob tej priliki podčrtali svojo neodvisnost od političnih strank, sicer niso sprejeli Tumovega predloga o slovenski univerzi v Trstu, odločno pa so se izrazili proti ustanovitvi italijanske univerze v tem mestu, čeprav so priznavali Italijanom pravico do visoke šole, a tam, kjer je njihovo središče: na Tridentinskem. »Trst ni popolnoma italijansko mesto« — so dejali — »V tem primeru ne poznamo nobenega kompromisa, tudi če nam v zameno ponudijo univerzo v Ljubljani.«¹²

V zaključnem poročilu je zanimiv podatek o incidentih med študentskimi delegati in tržaškimi socialisti, incidentih ki so se yneli prav zaradi univerzitetnega vprašanja. Svoje stališče do tega perečega problema je socialna demokracija jasno izrazila prav v Trstu, ko je v maju 1905 prišlo do sestanka z italijansko socialistično stranko. Pogovorov so se udeležili najvidnejši predstavniki obeh gibanj: Bissolati, Ferri, Marangoni z italijanske strani, Adler, Ellenbogen, Nemeč, Kristan, Pittoni z avstrijske. Delegaciji sta se strinjali, da je univerzitetno vprašanje velikega pomena, saj razpihuje nacionalno mržnjo in nudi militarističnim krogom v eni in drugi državi izgovor za nenehno oboroževanje. Zato so se zavzeli za ustanovitev italijanske univerze v Trstu, na kateri pa bi bilo treba uvesti, kakor je podčrtal Kristan, tudi predavanja v slovenščini.¹³

Tako kompromisno stališče seveda ni šlo v račun narodnim radikalcem, od katerih so mnogi, kakor piše Omladina, prav zaradi incidentov v Trstu začenjali izgubljati svoje prevelike simpatije do socialdemokratske stranke.¹⁴

Jeseni 1908 so na Dunaju spet izbruhnili krvavi spopadi zaradi univerze v Trstu: italijanski študentje so v avli celo streljali na svoje nemške kolege,

⁸ Dunajski nemiri, Omladina, št. 1, 1. I. 1904/5, str. 3.

⁹ Ibidem, str. 5.

¹⁰ Henrik Tuma, Vseučiliško vprašanje, Omladina, št. 9, 1. I. 1904/5, str. 149.

¹¹ Gregor Zerjav, Shod narodno-radikalnega dijaštva v Trstu, Omladina, št. 1, 1. II. 1905/6, str. 18; Iz naroda za narod, Ljubljana, 1905, str. 9, 10.

¹² Iz naroda za narod, cit., str. 10—12.

¹³ Shod narodno-radikalnega dijaštva v Trstu, Omladina, št. 0, 1. II. 1905/6, str. 109.

¹⁴ Arbeiter-Zeitung, 18. maja 1905; 24. maja 1905.

kar je povzročilo celo vrsto nemirov, v katere je bila zapletena tudi slovenska mladina.¹⁵

Nova avstrijska vlada, ki ji je načeloval v. Bienert, se je v tem kritičnem trenutku odločila — tudi zaradi zunanjepolitičnih razlogov — da reši enkrat za vselej italijansko univerzitetno vprašanje. Za svet je prosila nekatere tržaške osebnosti, med katerimi je bil tudi škof Franz Nagl. Večina povprašanih se načelno ni izrazila proti ustanovitvi univerze v Trstu. Po njihovem mnenju bi nekaj stotin študentov iredentizmu ne moglo dati odločilnega zagona. Nasprotno, popustljiva politika do italijanskih kulturnih zadev bi vladi dovoljevala, da nastopi z večjo energijo proti političnemu rovarjenju nekaterih italijanskih krogov. Večina pa je tudi poudarila, da bi bilo treba obenem igrati tudi na slovensko karto in opogumljati dvojezične Slovence, da se vpišejo na univerzo, ter jo na ta način iztrgati izključno italijanskemu vplivu. Toliko bolj, ker je Slovencem naklonjena politika, kakor trdi eden izmed povprašanih, »die einzige mögliche österreichische Politik in Triest«.¹⁶

Istočasno pa je ostro nasprotoval tržaški rešitvi univerzitetnega vprašanja namestnik Hohenlohe najbrž tudi pod vplivom nadvojvode Franca Ferdinanda, ki Italijanom ni bil naklonjen. V svojem poročilu vladi je Hohenlohe zapisal, da Trst ni izključno italijansko mesto, kar so zgovorno dokazale volitve leta 1907, ko je bila italijanska liberalno-nacionalna stranka hudo poražena. V mestu živi močna skupina Slovencev, ki zaradi nenehnega pritoka iz zaledja stalno raste. V takšnih okoliščinah bi se vpisalo na univerzo veliko Slovencev, kar bi poostrilo že tako hudo nacionalno napetost v Primorju.¹⁷ Istega mnenja so bili tudi italijanski nacionalno-liberalni krogi. Tako sta na primer svetnika Richetti in Salata izrazila namestnikovemu predstavniku pri občini prepričanje, da bi se na tržaško univerzo vpisali predvsem slovenski študentje, kar bi zadalo veliko rano italijanskemu značaju mesta. Ob drugi priliki je Felice Venezian šel še dalje in ugotovil, da bi bila ustanovitev univerze v Trstu prava katastrofa za njegovo stranko, saj bi izgubila enega izmed glavnih argumentov za iredentistično propagando.¹⁸

Slovenski študentje na Dunaju so v tem času, proti koncu leta 1908, budno sledili razvoju dogodkov. Odločno so reagirali na pisanje nekaterih nemških listov, ki so zagovarjali ustanovitev univerze v Trstu tudi iz zunanjepolitičnih razlogov, češ da si je treba zagotoviti naklonjenost Italije v trenutku, ko je Avstrija zaradi aneksije Bosne in Hercegovine na diplomatskem polju skoraj popolnoma osamljena. Ugotovitev ni bila iz trte zvita: v poročilih zunanjemu ministru Aerenthalu je poslanik v Rimu von Lützov vztrajno naglašal, da bi bilo mogoče sovražno razpoloženje italijanske javnosti korenito spremeniti, če bi cesarska vlada rešila univerzitetno vprašanje. Rimski zunanji minister Tittoni je Lützovu v zvezi s tem brez ovinkov priznal: »Vse je od tega odvisno; narod se konec koncev požvižga na Bosno.«¹⁹

Slovenski študentje pa niso bili dovzetni za mednarodne preglavice avstrijske vlade. Vznemirjeni zaradi novic o italijanskem pritisku so sklicali na Dunaju skupaj s Srbi in Hrvati veliko protestno zborovanje v prid univerze v Ljubljani. Pot do italijanske univerze v Trstu — tako zagotavljajo

¹⁵ Haus-Hof- und Staatsarchiv (HHSa), Dunaj, Politische Akten (PA), 225, Italienische Universitätsfrage, št. 5677/MP.

¹⁶ Ara, cit., str. 105.

¹⁷ Ibidem, str. 104.

¹⁸ Schiffrer, La rivendicazione dell'Università italiana a Trieste, v knjigi, La Venezia Giulia nell'età del Risorgimento, Momenti e problemi, Videm, 1965, str. 150, 151; Ara, cit., 106.

¹⁹ HHSa, PA, 225, Italienische Universitätsfrage, št. 256.

v posebni poslanici vladi — pelje samo čez slovenski narod. A ta pot ne bo lahka. V podporo njihovi akciji je poslanec Rybař 5. decembra 1908 naslovil na vlado interpelacijo, v kateri protestira proti vmešavanju Italije v avstrijske notranje zadeve.²⁰

Pod pritiskom notranjih in zunanjepolitičnih činiteljev so se oblasti končno odločile za tipični avstrijski kompromis: oznanile so ustanovitev italijanske pravne fakultete na Dunaju. Toda slovenski študentje in njihovi politični predstavniki so se tudi taki rešitvi postavili po robu. Janez Evangelist Krek je v članku za katoliški dijaški časopis *Zora* zapisal, da je z aneksijo Bosne in Hercegovine zraslo število Jugoslovancev v monarhiji za dva milijona. V interesu države je, da poskrbi v prvi vrsti za njihove kulturne potrebe.²¹ 27. januarja 1909 so vse tri slovenske dijaške organizacije na Dunaju: *Zora*, *Slovenija* in *Omladina* sklicale skupni sestanek, na katerem so študentje ugotovili, da je vlada »v svojo sramoto« klonila pred streljanjem v avli in pred pritiskom Italije, namesto da bi izpolnila želje Slovencev, ki so se vedno izkazali za zveste državljane.²²

Vlada se je šele marca 1910 odločila predložiti v razpravo parlamentu osnutek zakona o italijanski pravni fakulteti na Dunaju tudi zaradi odpora z južnoslovske strani in kljub glasnim protestom Italijanov, ki so slej kot prej zahtevali Trst. Minister za prosveto, Stürgkh, je ob tej priliki v uvodnem govoru podčrtal, da je problem italijanske univerze nekaj izrednega. Pri tem se je skliceval na visoko kulturno raven italijanskega prebivalstva v Avstriji ter na tradicijo univerz v Paviji in Padovi. Ta poizkus razlikovanja in ločevanja italijanskih visokošolskih zahtev od zahtev drugih narodov je seveda povzročil pravi vihar v slovanskih vrstah. Češki, ukrajinski, hrvaški in slovenski poslanci so z vso odločnostjo zavrgli takšno posamično reševanje skupnih problemov, našli so svoje potrebe in poudarili, da morajo vsi avstrijski narodi, ki je še nimajo, dobiti svojo univerzo istočasno.²³

Z južnoslovske strani, a tudi s češke pa je bilo v teku omenjene parlamentarne debate slišati krepke očitke tudi na račun Italijanov. Znova in znova se pojavlja trditev, da Trst ni izključno italijansko mesto, temveč središče slovensko-hrvaške pokrajine. Slovanski poslanci predvsem zamerijo primorskim Italijanom njihovo Slovence in Hrvatom sovražno šolsko politiko. »Če hočejo gospodje imeti pečenko«, tako je pribil Rybař, »nam morajo dati najprej naš vsakdanji kruh.«²⁴

Rybař je izrabil svoj poseg za široko analizo nacionalnega vprašanja v Avstriji. Očital je vladi, da s svojim predlogom nagrajuje iredentiste, ki prete samemu obstoju monarhije, obenem pa pozablja na Južne Slovence, ki bi ji edini mogli pomagati v boju proti centrifugalnim silam. Takšna politika pa bo mogoča samo, če bo vlada opustila svojo nemškutarsko stališče in vzpostavila prijateljske odnose do Slovanov. Po Rybařevem mnenju je v Avstriji na oblasti »nemška« ne pa »avstrijska« vlada. »Mi hočemo živeti v Avstriji in ostati Avstrijci, nočemo pa v Avstriji postati Nemci«, je zatrdil Rybař ne brez prikrite grožnje. Svoje besede je podkrepil s citatom iz Schillerjeve

²⁰ Illustriertes Wiener Extrablatt, 4. decembra 1908.

²¹ Janez Evangelist Krek, Naše vseučilišče, *Zora*, št. 5, 1, XIV., 1908/9, str. 93.

²² Uvod za vseučilišče na Dunaju, *Ibidem*, str. 110.

²³ *Ara*, cit., str. 108.

²⁴ *Ibidem*.

Messinske neveste: »Die fremden Eroberer kommen und gehen, wir gehorchen aber wir bleiben stehen.«²⁵

Polemiko v parlamentu so oblasti spretno izrabile v svoje namene. Na konferenci z italijanskimi poslanci konec maja 1910 sta ministrski predsednik in prosvetni minister ugotovila, da bi bilo mogoče premostiti obstrukcijo, s katero so grozili Slovani, samo s primernimi kompenzacijami: z razcepitvijo tržaške univerze na dve sekciji, italijansko in slovensko, ali pa z ustanovitvijo slovenske univerze kje drugje, čemur pa bi gotovo nasprotovali Nemci. Še najbolje je, sta trdila, da se Italijani zadovoljijo s pravno fakulteto na Dunaju, saj bi se jim na takem zavodu ne bilo treba bati slovanske konkurence. Italijanski poslanci so bili vsekakor dovzetni za te argumente ter izjavili, da so pripravljeni sprejeti fakulteto na Dunaju, če ne gre drugače.²⁶

Po tem načelnem pristanku italijanskih poslancev so se začeli zakulisni manevri, ki naj bi omogočili zakonskemu osnutku varno plovbo mimo Scile in Karibde parlamentarnih debat. Treba si je bilo pridobiti nemške poslance, ki so sklenili, kljub ostremu nasprotju svojih volivcev, da bodo glasovali v prid italijanske fakultete. Bali so se namreč, da bi v nasprotnem primeru Italijani ne prešli v opozicijo. To bi po vsej verjetnosti povzročilo krizo vlade; v novem kabinetu pa bi bila — tako se je govorilo — vsaj polovica Slovanov.²⁷

Treba je bilo prepričati poveljnika generalnega štaba Conrada von Hötzendorfa, ki je ob vsaki priliki ponavljal svoj ceterum censeo, da je Italija prvi sovražnik Avstrije.²⁸ Treba je bilo najprej skleniti kompromis s Slovenci. Zanimiv predlog je v tem času prišel iz Gorice, kjer je deželni svet izglasoval resolucijo, v kateri zahteva istočasno ustanovitev italijanske univerze v Trstu in slovenske v Ljubljani.²⁹ Prišlo je tudi do srečanja med italijanskimi in slovenskimi parlamentarci, ki so trdili, da so pripravljeni dovoliti celo ustanovitev univerze v Trstu, a pod pogojem, da dobe svoje šole v mestu samem in Istri. Cena je bila previsoka: italijanski politični predstavniki so menili, da tega ne morejo obljubiti, saj je vprašanje odvisno od lokalnih občinskih oblasti.³⁰

V odgovor so Jugoslovani ubrali pot parlamentarne obstrukcije in izjavili, da ne bodo nikdar dovolili italijanske univerze, če ne bo istočasno rešeno slovensko visokošolsko vprašanje. Ta odločitev je zadala smrtni udarec vladnemu načrtu: parlamentarno delo je postalo nemogoče in zato so bila zasedanja začasno ukinjena.³¹

Po dveletnem relativnem zatišju se je polemika spet zaostрила leta 1914, ko so se znova pojavile govorice o skorajšnji ustanovitvi italijanske univerze v Trstu. Slovenski in hrvaški študentje so se v precejšnjem številu vpisali na tržaški trgovski zavod *Revoltella* — ki je bil privatna ustanova — z namenom, da dokažejo svojo številčno moč in podprejo svoje poslance, ki so trdili, da mora biti univerza v Trstu dvojezična. Z Italijani je prišlo do hudih spopadov, ki so glasno odjeknili na Dunaju med jugoslovansko mladino: vneli so se novi nemiri in žolčne časopisne polemike, ki so se zavlekle tja do izbruha vojne. Na eni izmed svojih zadnjih manifestacij so jugoslovan-

²⁵ Ibidem, str. 110.

²⁶ HHStA, PA, 225, Italienische Universitätsfrage, št. 1401—1402.

²⁷ Molisch, cit., str. 221; Pasini, La storia della lotta per l'Università di Trieste, Trst, 1938, str. 54.

²⁸ Kurt Knoll, Die Geschichte der wehrhaften Vereine deutscher Studenten in der Ostmark, Dunaj, 1922, str. 394, 395.

²⁹ Ara, cit., 118.

³⁰ Andrej Veble, Slovensko vseučiliško vprašanje, Zora, št. 3, 1. XV., 1909/10, str. 185.

³¹ Ibidem, str. 186.

ski študentje, med katerimi so se utrdile skrajno radikalne in revolucionarne skupine, še enkrat protestirali proti italijanski univerzi v Trstu in polemično ugotovili, da je treba v tem mestu ustanoviti slovensko vseučilišče.³²

Razprava o univerzi v Trstu se je tako zavlekla vse do predvečera sarajevskega atentata, ne da bi se premaknila niti za ped z izhodiščne točke. V bistvu je služila tako Italijanom kot Slovencem predvsem v propagandne namene. Prvim je bila dobrodošla za njihovo iredentistično agitacijo, drugim pa je nudila priliko, da dajo večji odjek zahtevam po univerzi v Ljubljani, da obvestijo široko javnost o svojih težkih šolskih razmerah v Primorju in da poudarijo svoje težnje — ki pogosto niso bile brez nacionalističnih primesi — po dostopu do morja.

Riassunto

LA QUESTIONE DELL'UNIVERSITÀ SLOVENA DI TRIESTE SOTTO L'AUSTRIA

L'autore descrive le lotte per l'istituzione dell'università di Trieste ai primi del XX sec. Gli Italiani dell'Austria rivendicavano una propria università a Trieste e non nel loro centro nel Trentino. Questa richiesta incontrò peraltro l'opposizione degli Slavi austriaci in quanto Trieste era il centro di una regione abitata in maggioranza da Sloveni e Croati ed essa stessa città non del tutto italiana. Anche se gli Sloveni avrebbero avuto in cambio l'università a Ljubljana o le scuole elementari e medie a Trieste, la gioventù nazional-radical slovena respinse le richieste rivendicando invece per Trieste l'università slovena grazie a cui si sarebbe potuto conservare agli Sloveni l'accesso al mare.

³² Il Piccolo, 13. marca 1914; 14. marca 1914; 20. marca 1914.